

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ, ПОВНОЛІТНІХ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ

Сушик Н. С.

ВСТУП

Технології соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації, розроблені та реалізуються в рамках трьох пробаційних програм «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин» для проходження неповнолітніми¹, повнолітніми² суб'єктами пробації.

Згідно пункту 7 статті 2 Закону України «Про пробацію» визначено, що *пробаційна програма* призначається за рішенням суду неповнолітній (віком від 14 до 18 років) та повнолітній (віком від 18 років) «особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити³».

Згідно пункту 8 статті 2 цього Закону обґрунтовується поняття «*суб'єкти пробації* – засуджені, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь⁴».

Куратори пробаційних програм для проходження неповнолітніми, повнолітніми суб'єктами пробації можуть проводити їх самостійно, а також залучати до їх реалізації, у порядку, визначеному законодавством, представників установ, організацій, незалежно від

---

¹ Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1797/5. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=118 (дата звернення: 22.02.2022).

² Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1798/5. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=118 (дата звернення: 22.02.2022).

³ Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 22.02.2022).

⁴ Там само.

форми власності, об'єднань громадян, окремих громадян, які можуть надавати соціальні послуги⁵.

Згідно пункту 17 Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм «пробаційна програма щодо неповнолітнього суб'єкта пробації реалізується уповноваженим органом з питань пробації разом із суб'єктом, що надає соціальні послуги, визначені Законами України «Про соціальні послуги» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»⁶.

Згідно пункту 4 Державного стандарту соціальної послуги профілактики визначено, що «*послуга соціальної профілактики* – комплекс заходів, що здійснюються суб'єктом, який надає соціальні послуги, спрямований на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру. Соціальна послуга надається особам, сім'ям, групам осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених ... відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк⁷».

Цим пунктом Державного стандарту соціальної послуги профілактики визначено, що «*надавач соціальної послуги* – фахівець / група фахівців у сфері надання соціальних послуг (мультидисциплінарна команда), який (які) безпосередньо виконує (ють) заходи, що становлять зміст соціальної послуги профілактики⁸».

Соціальна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – це вид професійної діяльності кураторів пробаційних програм, фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів, інших надавачів соціальної послуги профілактики, що реалізують комплекс заходів, спрямованих на виявлення, попередження, подолання негативного впливу факторів,

---

⁵ Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Сувало. Київ, 2019. С. 10 URL: <https://drive.google.com/file/d/13562UQtJ3bHrIYsI8GaCNdMo8SL5HPhI/view> (дата звернення: 22.02.2022).

⁶ Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF#n9> (дата звернення: 22.02.2022).

⁷ Державний стандарт соціальної послуги профілактики : наказ Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#n20> (дата звернення: 22.02.2022).

⁸ Там само.

причин, умов, які сприяють виникненню та формуванню відхилень у поведінці неповнолітніх, повнолітніх осіб⁹.

У розділі VII Державного стандарту соціальної послуги профілактики *обґрунтовуються принципи надання соціальної послуги профілактики, зокрема, девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації*: 1) доступність соціальної послуги; 2) незалежність отримувача соціальної послуги; 3) захист і безпека отримувачів соціальної послуги; 4) конфіденційність інформації¹⁰.

Відповідно до рівня сформованості виду девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації куратори пробаційних програм, фахівці із соціальної роботи, соціальні педагоги, інші надавачі соціальної послуги визначають і проводять такі види соціальної профілактики: 1) первинна; 2) вторинна; 3) третинна.

1. Первинна соціальна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації передбачає здійснення комплексу заходів, що спрямовані на підвищення рівня сформованості компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) особистості та попередження девіантної поведінки особи.

2. Вторинна соціальна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації передбачає виявлення відхилень у поведінці та попередження їхнього подальшого формування.

3. Третинна соціальна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації, спрямована на попередження переходу відхилень у поведінці в більш складну стадію та виникнення негативних наслідків і рецидивів¹¹.

---

⁹ Лютий В. М. Соціальна профілактика негативних явищ як напрям соціальної роботи з дітьми та молоддю. Профілактика ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх : збірка інформаційних, методичних, ілюстративних матеріалів для спеціалістів / за заг. ред. Т. В. Журавель, Т. Л. Лях; авт.-упор. : О. В. Безпалько та ін. Київ, 2004. С. 5.

¹⁰ Державний стандарт соціальної послуги профілактики : наказ Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#n202> (дата звернення: 22.02.2022).

¹¹ Лютий В. М. Соціальна профілактика негативних явищ як напрям соціальної роботи з дітьми та молоддю. Профілактика ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх : збірка інформаційних, методичних, ілюстративних матеріалів для спеціалістів / за заг. ред. Т. В. Журавель, Т. Л. Лях; авт.-упор. : О. В. Безпалько та ін. Київ, 2004. С. 5. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3489/1/T_LYAKH_T_ZHURAVEL_O_VINOGRADOVA_O_BEZPALKO_V_LYTIY_PVSTRPSVPDN_KSP&SR_IL.PDF (дата звернення: 22.02.2022).

Відповідно до вибору об'єкта впливу куратори пробаційних програм, фахівці із соціальної роботи, соціальні педагоги, інші надавачі соціальної послуги розрізняють та проводять такі *види соціальної профілактики* девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації: 1) спеціальна; 2) індивідуальна.

1. *Спеціальна профілактика*, орієнтована на цільові групи неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації, котрі знаходяться в складних життєвих умовах, які підвищують ризик формування девіантної поведінки особи.

2. *Індивідуальна профілактика*, спрямована на окремого неповнолітнього, повнолітнього суб'єкта пробації з метою попередження та подолання девіантної поведінки особи з урахуванням індивідуальних особливостей¹².

Технології соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – це система обґрунтованих наукою алгоритмів, форм, методів, прийомів, засобів, застосування яких забезпечує досягнення оптимальних, ефективних результатів попередження та подолання девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації.

Технології соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації характеризуються такими особливостями: 1) концептуальність; 2) стандартизованість; 3) універсальність; 4) результативність; 5) діагностичність; 6) інтерактивність; 7) оптимальність; 8) керованість; 9) контрольованість¹³.

Технології соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації, спрямовані на реалізацію і досягнення двох цілей: 1) розвиток, формування компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) особистості; 2) попередження та подолання девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації. Тому обґрунтуємо сутність ключових понять у визначеному контексті.

На основі вивчення, аналізу, узагальнення зарубіжних і вітчизняних наукових публікацій, ми сформулювали визначення понять «компетентність», «життєва компетентність», «здоров'язберігальна

---

¹² Там само.

¹³ Sushyk Nataliia. Competent approach to realization of technology of social education of personality. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes*: monograph / edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. P. 893, 1219. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf> (дата звернення: 22.02.2022).

компетентність», «правова компетентність», «комунікативна компетентність» неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації:

1. Компетентність неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – здатність активізувати, мобілізувати, ефективно застосувати компетенції (цінності, ціннісні орієнтації, знання, переконання, вміння, навички) відповідно до вимог, викликів, можливостей у визначеному контексті¹⁴.

2. Життєва компетентність неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – здатність особистості успішно вирішувати актуальні завдання в усіх сферах життєдіяльності, спрямовувати соціальні й особистісні ресурси на самовдосконалення (самопізнання, саморозвиток, самоосвіту, самовиховання).

3. Здоров'язберігальна компетентність неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – це здатність особистості застосувати інтегровану сукупність здоров'язберігальних компетенцій у визначених умовах задля досягнення повного фізичного, психічного, духовного, соціального благополуччя.

4. Правова компетентність неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – здатність особистості відповідально, ефективно реалізовувати права та обов'язки в усіх сферах життєдіяльності.

5. Комунікативна компетентність неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – здатність особистості толерантно й ефективно спілкуватися з людьми в різних життєвих ситуаціях¹⁵.

На нашу думку, розвиток, формування компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) особистості в реалізації технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації передбачає здобуття цінностей, ціннісних орієнтацій, знань, переконань, умінь, навичок, здатностей учасниками цільових груп у визначеному контексті.

Згідно з нашою науковою позицією, **девіантна поведінка неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації** – це система вчинків, дій або окремі вчинки, дії неповнолітнього, повнолітнього чи групи

---

¹⁴ Sushyk Nataliia. Competent approach to realization of technology of social education of personality. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes* : monograph / edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. P. 894, 1219. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf> (дата звернення: 22.02.2022).

¹⁵ Sushyk Nataliia. Competent approach to realization of technology of social education of personality. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes* : monograph / edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. P. 894, 1219. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf> (дата звернення: 22.02.2022).

неповнолітніх, повнолітніх осіб, «які відхиляються від соціальних норм (правових, моральних), прийнятих у конкретному суспільстві, завдають фізичної, психічної, моральної, матеріальної шкоди конкретній особі, оточуючим людям, суспільству в цілому, призводять до дезадаптації, десоціалізації особистості, ускладнюють її самореалізацію в різних аспектах життєдіяльності¹⁶».

Згідно пункту 4 Інструкції про порядок організації та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі України визначено поняття «*девіантні форми поведінки* – форми особистої поведінки людини, які суперечать загальноприйнятим моральним або правовим нормам, «можуть проявлятися у вигляді протиправних діянь, порушень дисциплінарних вимог, аморальних, асоціальних вчинків, зловживання психоактивними речовинами¹⁷».

Ми вважаємо, що девіантна поведінка неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації класифікується *за типом норм, що порушуються, на:* 1) агресивну; 2) адиктивну; 3) делінквентну; 4) віктимну та інші¹⁸. Подаємо визначення, класифікації, етапи формування цих видів девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх осіб.

1. Агресивна поведінка неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – це будь-яка форма поведінки, спрямована на образу або нанесення шкоди іншій живій істоті, яка не бажає подібного з собою поводження. Згідно з цим визначенням *агресивна поведінка неповнолітніх, повнолітніх характеризується такими ознаками:* 1) обов'язково передбачає цілеспрямоване нанесення шкоди жертві; 2) агресією вважається поведінка, яка передбачає нанесення шкоди людині або живій істоті; 3) жертва повинна володіти мотивацією уникнення подібного з собою поводження¹⁹.

Науковці А. Басс, Л. Берковиц обґрунтували, що агресивна поведінка неповнолітніх, повнолітніх осіб за спрямованістю поділяється на:

---

¹⁶ Сушик Н. Соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 1. С. 84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2018_1_21 (дата звернення: 22.02.2022).

¹⁷ Інструкція про порядок організації та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі України: наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України 15.05.2009 р. № 354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0495-09#Text> (дата звернення: 22.02.2022).

¹⁸ Сушик Н. Соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 1. С. 84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2018_1_21 (дата звернення: 22.02.2022).

¹⁹ Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2002. 510 с.

1) аутоагресію (спрямовану на себе); 2) гетероагресію (спрямовану на інших). Агресію спрямовану на інших класифікують на: 1) ворожу; 2) інструментальну²⁰. Згідно з науковою позицією А. Басса, агресивну поведінку неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації можна класифікувати на основі трьох шкал: *фізична – вербальна, активна – пасивна, пряма (безпосередня) – непряма (опосередкована)*. Їх комбінація визначає вісім типів агресивної поведінки, які визначають більшість агресивних дій неповнолітніх, повнолітніх осіб: 1) фізична-активна-пряма; 2) фізична-активна-непряма; 3) фізична-пасивна-пряма; 4) фізична-пасивна-непряма; 5) вербальна-активна-пряма; 6) вербальна-активна-непряма; 7) вербальна-пасивна-пряма; 8) вербальна-пасивна-непряма (див. табл. 1)²¹.

Таблиця 1

Класифікація агресивної поведінки людини, розроблена А. Бассом

№ з/п	Типи агресивної поведінки людини	Приклади агресивної поведінки людини
1.	Фізична-активна-пряма	Використання фізичної сили проти іншої особи (нанесення іншій людині ударів холодною зброєю, побиття або поранення за допомогою вогнепальної зброї)
2.	Фізична-активна-непряма	Агресія, яка направляється на іншу особу обхідним шляхом (домовленість з найманим вбивцею з метою знищення людини або нанесення їй фізичної шкоди)
3.	Фізична-пасивна-пряма	Прагнення фізично не дозволити іншій людині досягнути бажаної мети або зайнятися бажаною діяльністю
4.	Фізична-пасивна-непряма	Це опозиційний тип поведінки, при якому виявляється як пасивний опір, так і активна протидія існуючим нормам, правилам (відмова від виконання визначених завдань)
5.	Вербальна-активна-пряма	Словесна образа або приниження іншої людини
6.	Вербальна-активна-непряма	Поширення злісних наклепів або пліток про іншу людину
7.	Вербальна-пасивна-пряма	Відмова розмовляти з іншою людиною, відповідати на її запитання
8.	Вербальна-пасивна-непряма	Відмова давати словесні пояснення або роз'яснення

²⁰ Берковиц Л. Агрессия : причины, последствия и контроль. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2002. 510 с.

²¹ Берковиц Л. Агрессия : причины, последствия и контроль. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2002. С. 25.

2. Адиктивна поведінка неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – це поведінки, яка характеризується схильністю до зловживання наркотичними засобами або психотропними речовинами, котрі змінюють психофізичний стан особи без ознак сформованості залежності та визначають відхилення в поведінці неповнолітніх, повнолітніх осіб²².

Стаття 1 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» трактує поняття *«зловживання наркотичними засобами або психотропними речовинами – умисне систематичне незаконне вживання наркотичних засобів або психотропних речовин»*²³.

Згідно пункту 4 Інструкції про порядок організації та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі України визначено поняття **«психоактивні речовини** – речовини, що викликають звання та (або) залежність за умов систематичного вживання особою (алкоголь, наркотичні речовини, лікарські та інші засоби), внаслідок приймання яких змінюється її поведінка²⁴».

Науковці А. Е. Лічко, В. С. Бітенський обґрунтували, що формування адиктивної поведінки неповнолітніх, повнолітніх осіб відрізняється індивідуальними особливостями та проходить три етапи: 1) *етап перших спроб (виникнення адиктивної поведінки)* передбачає вживання наркотичних засобів або психоактивних речовин неповнолітнім, повнолітнім під впливом референтної групи або особи з метою штучної зміни свідомості; 2) *етап пошукового полінаркотизму (формування адиктивної поведінки)* передбачає експериментування неповнолітньої, повнолітньої особи з різними видами, способами, засобами вживання наркотичних засобів або психоактивних речовин, визначення їх індивідуальних переваг з метою отримання найбільшого

---

²² Лічко А. Е., Бітенский В. С. Подростковая наркология : руководство. Ленинград : Медицина, 1991. С. 23.

²³ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України 15 лютого 1995 р. № 62/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.02.2022).

²⁴ Інструкція про порядок організації та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України 15.05.2009 № 354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0495-09#Text> (дата звернення: 22.02.2022).

задоволення; 3) *етап фонового полінаркотизму (формування стійкої звички адиктивної поведінки)* передбачає вживання неповнолітнім, повнолітнім наркотичних засобів або психоактивних речовин, від яких вони отримують найбільше задоволення. Специфічною особливістю цього етапу є поява вибірковості, зниження захисних механізмів, підвищення рівня толерантності неповнолітнього, повнолітнього до переважаючого наркотичного засобу або психоактивної речовини²⁵.

3. Делінквентна поведінка неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – це свідомі або несвідомі вчинки, дії особи або групи осіб, що порушують встановлені законодавством правові норми, за які визначені різні види відповідальності.

Науковець В. П. Лютий обґрунтував етапи формування делінквентної поведінки неповнолітніх, повнолітніх осіб, зокрема: 1) виникнення причин і умов для здійснення протиправних вчинків; 2) скоєння вчинків, що порушують правові норми; 3) формування протиправної поведінки; 4) закріплення протиправної поведінки особи²⁶.

4. Віктимна поведінка неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації – це вчинки, дії жертви, які відхиляються від норм, правил безпечної поведінки, що реалізуються в сукупності фізичних, психічних, соціальних, моральних проявів особистості²⁷.

Науковець О. Б. Бовть виокремила такі видів віктимності неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації: 1) віковий; 2) гендерний; 3) особистісний; 4) рольовий; 5) статусний; 6) іміджевий; 7) фізичний; 8) ситуативний²⁸.

Науковець Т. М. Вакуліч обґрунтувала *етапи формування віктимної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації*: 1) *процес віктимізації* (спотворення усталених переконань щодо себе і свого життя, скорочення часової перспективи, коли забувається те, що було в минулому; зникає перспектива майбутнього); 2) *втрата*

---

²⁵ Личко А. Е., Битенский В. С. Подростковая наркология : руководство. Ленинград : Медицина, 1991. С. 25.

²⁶ Лютий В. П. Теоретичні підходи до проблеми попередження протиправної поведінки у підлітковому віці. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та української молоді*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д. Г., 2009. Вип. 13. Кн. 2. С. 17.

²⁷ Сушик Н. Соціально-педагогічна профілактика віктимної поведінки підлітків : теоретичний аспект. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 1(85). С. 39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2016_1_12 (дата звернення: 22.02.2022).

²⁸ Бовть О. Б. Проблеми шкільної віктимізації та її запобігання. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 4. С. 111.

почуття безпеки (раптові напади паніки, гніву, почуття самотності, безпорадності); 3) *прагнення усамітнитись, ізолюватися від людей*; 4) *повторне ураження* (опосередковане звинувачення з боку рідних, близьких у неправдивості трагічних ситуацій; формування почуття провини; відсутність підтримки); 5) *входження у роль жертви* (відчуття приреченості; пристосування до інцидентів і власного стану байдужості; почуття нетерпимості до власних помилок; самозвинувачення; проєктування безпорадності на всі сфери життя; самокатування)²⁹.

На нашу думку, однією з умов ефективної реалізації технологій соціальної профілактики девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації є застосування *моделі поетапної зміни поведінки* (Фурманов, 1996) під час проведення тренінгових занять усіх модулів з учасниками цільових груп:

Перший етап. «Усвідомлення»: розширення інформації про власну особистість і проблему девіантної поведінки.

Другий етап. «Переоцінка власної особистості»: оцінка того, що неповнолітній, повнолітній відчуває та думає про свою поведінку та про себе.

Третій етап. «Переоцінка оточення»: оцінка того, як девіантна поведінка впливає на оточуючих людей.

Четвертий етап. «Групова підтримка»: відвертість, довіра, допомога цільової групи у ході обговорення та розв'язання проблеми девіантної поведінки.

П'ятий етап. «Катарсис»: відчуття і вираження власного ставлення до проблеми девіантної поведінки.

Шостий етап. «Зміцнення»: пошук, вибір, прийняття рішення діяти, формувати переконання і впевненість у здатності змінити поведінку.

Сьомий етап. «Пошук альтернативи»: обговорення можливої заміни девіантної поведінки на позитивні моделі.

Восьмий етап. «Контроль за стимулами»: уникнення або протистояння стимулам, що провокують девіантну поведінку.

Дев'ятий етап. «Закріплення»: власне заохочення або заохочення з боку оточуючих до позитивних змін у поведінці.

---

²⁹ Вакуліч Т. М. Психологія віктимної поведінки : навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2009. 152 с.

Десятий етап. «Соціальна адаптація»: розширення можливостей у соціальному житті у зв'язку з відмовою від девіантної поведінки³⁰».

Із метою обґрунтування компетентнісного підходу в реалізації технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації, ми проаналізували мету, завдання, структуру, зміст, методи, засоби тренінгових занять до трьох пробаційних програм «Зміна прокримінального мислення»^{31,32}, «Подолання агресивної поведінки»^{33,34}, «Попередження вживання психоактивних речовин»^{35,36} для проходження неповнолітніми, повнолітніми суб'єктами пробації.

---

³⁰ Овчарова Р. В. Справочная книга соціального педагога. Москва : ТЦ «Сфера», 2001. С. 330.

³¹ Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Сувало. Київ, 2019. 122 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/13562UQrJ3bHrYsI8GaCNdMo8SL5HPH/view> (дата звернення: 22.02.2022).

³² Методичний посібник до пробаційної програми для неповнолітніх «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Сувало. Київ, 2019. 138 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1fQqy9dxqDbKSYWpb7rImlMtLBWNMoEph/view> (дата звернення: 22.02.2022).

³³ Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 154 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/17gXCVMqHN0ZsSsREhhwIDgdtJ0MK1G0/view> (дата звернення: 22.02.2022).

³⁴ Методичний посібник до пробаційної програми для неповнолітніх «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 134 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1os5jjFchnoPTqhOBWfAvWxueBlxNTHDdp/view> (дата звернення: 22.02.2022).

³⁵ Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Т. Журавель, А. Карачевський, Л. Мельник, Г. Скіпальська, Н. Строева. Київ, 2019. 168 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1kGGRKwNIHgzf8kBZyOSdYtYGpowmP6n/view> (дата звернення: 22.02.2022).

³⁶ Методичний посібник до пробаційної програми для неповнолітніх «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Т. Журавель, А. Карачевський, Л. Мельник, Г. Скіпальська, Н. Строева. Київ, 2019. 138 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1aKA6ZgduVk3r24pM_6pUA8uD-GJ1qrAn/view (дата звернення: 22.02.2022).

1. Компетентнісний підхід у реалізації технології соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації

Технологія соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації характеризується такими особливостями:

1) *поліфункціональна (виховна, профілактична)*, здійснює соціальне виховання дітей підліткового, юнацького віку; соціальну профілактику девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації;

2) *стандартизована*, складається з таких компонентів, як: об'єкт, суб'єкт, мета, завдання, структура, зміст, форми, методи, засоби, умови ефективної реалізації;

3) *концептуальна*, реалізує компетентнісний підхід у соціальному вихованні особистості та соціальній профілактиці девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації;

4) *універсальна*, застосовується для проведення соціально-виховної роботи з цільовими групами (6–12 осіб) неповнолітніх суб'єктів пробації;

5) *цілеспрямована*, здійснює розвиток, формування компетентностей дітей підліткового, юнацького віку; попередження та подолання девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації;

6) *комплексна*, здійснює розвиток, формування компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) дітей підліткового, юнацького віку; соціальну профілактику девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації;

7) *модульна*, складається з трьох змістових модулів: 1) «Зміна прокримінального мислення» (десять занять); 2) «Подолання агресивної поведінки» (одинадцять занять); 3) «Попередження вживання психоактивних речовин» (дванадцять занять);

8) *групова*, визначає проведення тридцяти трьох тренінгових занять;

9) *діагностична*, передбачає діагностування здобутих знань, умінь, навичок неповнолітніми суб'єктами пробації після проведення кожного тренінгового заняття;

10) *інтерактивна*, передбачає застосування форм, методів, прийомів, засобів соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії тренерів і учасників цільової групи (див. табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика технології соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації на основі компетентнісного підходу

№ з/п	Компоненти технології	Характеристика компонентів технології	
1	2	3	
1.	<i>Об'єкт технології</i>	діти підліткового, юнацького віку, неповнолітні суб'єкти пробації	
2.	<i>Суб'єкти реалізації технології</i>	куратори пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації, фахівці із соціальної роботи, соціальні педагоги, інші надавачі соціальної послуги профілактики	
3.	<i>Мета технології</i>	1) розвиток, формування компетентностей дітей підліткового, юнацького віку; 2) соціальна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації	
4.	<i>Завдання технології</i>	1) розвиток, формування компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) дітей підліткового, юнацького віку; 2) соціальна профілактика девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації	
5.	<i>Структура технології</i>	<i>Структура технології для дітей підліткового, юнацького віку, неповнолітніх суб'єктів пробації:</i>	
		<i>Модуль 1. «Зміна прокримінального мислення» (десять занять)</i>	
		<i>Модуль 2. «Подолання агресивної поведінки» (одинадцять занять)</i>	
		<i>Модуль 3. «Попередження вживання психоактивних речовин» (дванадцять занять)</i>	
6.	<i>Зміст технології</i> <i>Модуль 1. «Зміна прокримінального мислення».</i> <i>Просвітницька зустріч з батьками / особами, які їх замінюють.</i> <i>Заняття 1.</i> <i>«Знайомство. Вступ до програми. Керуй власним життям».</i>	1) розвиток, формування життєвої компетентності дітей підліткового, юнацького віку; 2) соціальна профілактика делінквентної, віктимної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації:	
		цінність	життя людини
		ціннісна орієнтація	успішне, безпечне життя людини
		знання	сутність, зміст правил роботи групи; складники успішного життя (цінності, ціннісні орієнтації, знання, вміння, навички, якості особистості); сутність, види потреб, бажань, способи їх задоволення на різних вікових етапах життя людини; позитивні та негативні думки, емоції, почуття, наміри, дії, вчинки, моделі, наслідки

Продовження таблиці 2

1	2	3	
6	<p><i>Заняття 2.</i> «Бажання – рушійна сила». <i>Заняття 3.</i> «Думки, емоції та дії». <i>Заняття 4.</i> «Вчинки та їхні наслідки». <i>Заняття 5.</i> «Переконання». <i>Заняття 6.</i> «Як мислити без помилок?». <i>Заняття 7.</i> «Думай нестандартно». <i>Заняття 8.</i> «Свідомий вибір». <i>Заняття 9.</i> «Насамперед – першочергове». <i>Заняття 10.</i> «Думай про виграш для всіх».</p>		<p>поведінки особистості; сутність, фактори, алгоритм, критерії формування переконань особистості; сутність, види мислення, ефективні способи їх застосування в житті людини; алгоритм визначення цілей, прийняття відповідальних рішень, досягнення ефективних результатів; стратегії поведінки (конкуренція, уникнення, пристосування, компроміс, співробітництво), умови їх ефективного застосування у конфліктних ситуаціях і спілкуванні з людьми</p>
	переконання	<p>особиста відповідальність за ефективне керування власним життям</p>	
	уміння, навички	<p>здійснювати самоконтроль думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки особистості; формувати позитивні переконання; визначати, реалізовувати цілі, відповідальні рішення, досягати ефективних результатів; попереджувати та конструктивно розв'язувати конфлікти; ефективно взаємодіяти та співпрацювати з людьми</p>	
	здатність	<p>ефективно керувати власним життям</p>	
	<p><i>Модуль 2.</i> <i>«Подолання агресивної поведінки».</i> <i>Просвітницька зустріч з батьками / особами, які їх замінують.</i></p>	<p><i>3) розвиток, формування правової, комунікативної компетентності дітей підліткового, юнацького віку; 4) соціальна профілактика агресивної, делінквентної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації:</i></p>	
	<p>цінність</p>	<p>права, спілкування людини</p>	
ціннісна орієнтація	<p>реалізація прав і обов'язків, ефективного спілкування людини</p>		
знання			

Продовження таблиці 2

1	2	3	
6	<p><i>Заняття 1.</i> «Знайомство. Вступ до програми. Причини та наслідки вчинків».</p> <p><i>Заняття 2.</i> «Знайомство зі світом емоцій».</p> <p><i>Заняття 3.</i> «Моя мета у керуванні емоціями».</p> <p><i>Заняття 4.</i> «Виникнення емоції гніву».</p> <p><i>Заняття 5.</i> «Керуй гнівом у тілі».</p> <p><i>Заняття 6.</i> «Розвиток навичок самоспостереження».</p> <p><i>Заняття 7.</i> «Способи вираження гніву та їхні наслідки».</p> <p><i>Заняття 8.</i> «Як запобігти конфліктові?».</p> <p><i>Заняття 9.</i> «Конструктивне вираження емоцій».</p> <p><i>Заняття 10.</i> «Навички спілкування».</p> <p><i>Заняття 11.</i> «Моя підтримка на шляху до мети».</p>		<p>оптимальні, ефективні правила роботи групи; сутність, особливості, види, девіантної поведінки неповнолітніх; причини вчинення правопорушень, способи запобігання протиправній поведінці неповнолітніх; сутність, види, етапи виникнення емоцій, почуттів людини; сутність, ознаки, види, причини агресивної поведінки неповнолітніх; алгоритм поетапної зміни агресивної, делінквентної поведінки на відповідальну, безпечну, соціальну поведінку неповнолітніх; методи саморегуляції думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки особистості; сутність, види, прийоми ефективного спілкування з людьми та активного слухання співрозмовників</p>
		переконання	<p>особиста відповідальність за власні емоції, почуття, переконання, поведінку</p>
		уміння, навички	<p>ефективно дотримуватися правових норм і правил, виконувати обов'язки; здійснювати саморегуляцію думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки; спілкуватися, попереджувати, конструктивно розв'язувати конфлікти з людьми</p>
		здатність	<p>ефективно реалізовувати права і обов'язки людини; управляти власними думками, емоціями, почуттями, переконаннями, поведінкою; відповідально, безпечно поводитися в різних ситуаціях</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3		
6	<p>Модуль 3. «Попередження вживання психоактивних речовин». <i>Просвітницька зустріч з батьками / особами, які їх замінюють.</i> Заняття 1. «Знайомство. Вступ до програми. Здоров'я та звички». Заняття 2. «Що таке залежність?». Заняття 3. «Причини та наслідки вживання психоактивних речовин». Заняття 4. «Як зменшити шкоду?». Заняття 5. «Планування змін». Заняття 6. «Визначення зовнішніх провокаторів». Заняття 7. «Визначення внутрішніх провокаторів». Заняття 8. «Як керувати провокуючими ситуаціями?». Заняття 9. «Розірви коло «стимул – думка – потяг – вживання»». Заняття 10. «Як сказати «Ні»?». Заняття 11. «Поліпшуємо самопочуття та розвиваємо здорове мислення». Заняття 12. «Мережа підтримки».</p>	<p>5) розвиток, формування здоров'язберігальної компетентності дітей підліткового, юнацького віку; 6) соціальна профілактика адиктивної, віктимної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробації:</p>		
		цінність	здоров'я людини	
		ціннісна орієнтація	розвиток, збереження, зміцнення, відновлення здоров'я людини	
		знання	<p>вдосконалення правил роботи групи; сутність, складники, фактори (позитивні, негативні), що впливають на здоров'я, життя особистості; сутність, види, причини, наслідки вживання людиною психоактивних речовин (ПАР); сутність, етапи формування адиктивної поведінки та залежності людини від вживання ПАР; правові норми, правила, що спрямовані на попередження поширення ПАР в Україні та види відповідальності особи за їх порушення; способи інфікування ВІЛ, гепатитом при вживанні ПАР людиною; сутність, стратегії, принципи зменшення шкоди при вживанні ПАР людиною; алгоритм поетапної зміни адиктивної поведінки на відповідальну, безпечну, соціальну поведінку неповнолітніх; вплив об'єктивних, суб'єктивних факторів на поведінку неповнолітніх щодо вживання ПАР; соціальна мережа ефективної підтримки та спілкування неповнолітніх у складних життєвих обставинах</p>	
переконання	особиста відповідальність за здоров'я, поведінку, керування власним життям			
уміння, навички	здійснювати саморегуляцію думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки; відповідальної, безпечної поведінки щодо здоров'я та життя особистості			

Закінчення таблиці 2

1	2	3	
6		здатність	розвивати, зберігати, зміцнювати, відновлювати здоров'я особистості; ефективно управляти власними думками, емоціями, почуттями, переконаннями, поведінкою; відповідально, безпечно поводитися в різних ситуаціях
7	<i>Форми реалізації технології</i>	Групові форми соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробачії: тренінг, тренінгові заняття	
8	<i>Методи реалізації технології</i>	Методи соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх суб'єктів пробачії: бесіда, інформаційне повідомлення, мозковий штурм, дискусія, переконання, приклад, робота в малих групах, метод вправ, кейс-метод	
9	<i>Тривалість реалізації технології</i>	Тридцять три заняття тривалістю 90 хвилин із періодичністю 1–2 рази на тиждень упродовж року	
10	<p>Навчально-методичне забезпечення технології</p> <p>1. Методичний посібник до пробачійної програми для неповнолітніх «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Сувало. Київ, 2019. 138 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1fQy9dxqDbKSYWpb7rlmlMtLBWNMoEph/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>2. Методичний посібник до пробачійної програми для неповнолітніх «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 134 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1os5jjFcoPTqhOBWfAvWxueBlxNTHDdp/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>3. Методичний посібник до пробачійної програми для неповнолітніх «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Т. Журавель, А. Карачевський, Л. Мельник, Г. Скіпальська, Н. Строева. Київ, 2019. 138 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1aKA6ZgduVk3r24pM_6pUA8uD-GJ1qpAn/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>4. Робочий зошит до пробачійної програми для неповнолітніх «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Л. Мельник, Н. Строева. Київ, 2019. 66 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1kQUFFikeDhAvLWtpeS-zLIWCJp8FciZr/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>5. Робочий зошит до пробачійної програми для неповнолітніх «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 50 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1n_j-fWN7i6pxgeraGXkaXUUsykWuHUnM/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>6. Робочий зошит до пробачійної програми для неповнолітніх «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Л. Мельник, Н. Строева. Київ, 2019. 74 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1LUvL0keNE9XSRaDy3PfmFtrTjIMR0DeX/view (дата звернення: 22.02.2022).</p>		

Подальше наше дослідження передбачає обґрунтування умов ефективної реалізації технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації.

2. Характеристика технології соціальної профілактики девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації на основі компетентнісного підходу

Технологія соціальної профілактики девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації характеризується такими особливостями:

1) *поліфункціональна (виховна, профілактична)*, здійснює соціальне виховання особистості та соціальну профілактику девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації;

2) *стандартизована*, складається з таких компонентів, як: об'єкт, суб'єкт, мета, завдання, структура, зміст, форми, методи, засоби, умови ефективної реалізації;

3) *концептуальна*, реалізує компетентнісний підхід у соціальному вихованні особистості та соціальній профілактиці девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації;

4) *універсальна*, застосовується для проведення соціально-виховної роботи з цільовими групами (6–12 осіб) повнолітніх суб'єктів пробації;

5) *цілеспрямована*, здійснює розвиток, формування компетентностей особистості; попередження та подолання девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації;

6) *комплексна*, здійснює розвиток, формування компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) особистості; соціальну профілактику девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки повнолітніх суб'єктів пробації;

7) *модульна*, складається з трьох змістових модулів: 1) «Зміна прокримінального мислення» (десять занять); 2) «Подолання агресивної поведінки» (дванадцять занять); 3) «Попередження вживання психоактивних речовин» (тринадцять занять);

8) *групова*, визначає проведення тридцяти п'яти тренінгових занять;

9) *діагностична*, передбачає діагностування здобутих знань, умінь, навичок повнолітніми суб'єктами пробації після проведення кожного тренінгового заняття;

10) *інтерактивна*, передбачає застосування форм, методів, прийомів, засобів соціальної профілактики девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації на основі суб'єкт-суб'єктного спілкування тренерів і учасників тренінгової групи (див. табл. 3).

Таблиця 3

Характеристика технології соціальної профілактики девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації на основі компетентнісного підходу

№ з/п	Компоненти технології	Характеристика компонентів технології	
1	2	3	
1.	<i>Об'єкт технології</i>	повнолітні суб'єкти пробації	
2.	<i>Суб'єкти реалізації технології</i>	куратори пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації, фахівці із соціальної роботи, інші надавачі соціальної послуги профілактики	
3.	<i>Мета технології</i>	1) розвиток, формування компетентностей особистості; 2) соціальна профілактика девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації	
4.	<i>Завдання технології</i>	1) розвиток, формування компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) особистості; 2) соціальна профілактика девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки повнолітніх суб'єктів пробації	
5.	<i>Структура технології</i>	<i>Структура технології для повнолітніх суб'єктів пробації:</i>	
		<i>Модуль 1. «Зміна прокримінального мислення» (десять занять)</i>	
		<i>Модуль 2. «Подолання агресивної поведінки» (дванадцять занять)</i>	
		<i>Модуль 3. «Попередження вживання психоактивних речовин» (тринадцять занять)</i>	
6.	<i>Зміст технології</i>	1) розвиток, формування життєвої компетентності особистості; 2) соціальна профілактика делінквентної, віктимної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації:	
	Модуль 1. «Зміна прокримінального мислення». <i>Заняття 1.</i> «Знайомство. Вступ до програми. Твоє життя починається з тебе». <i>Заняття 2.</i> «Фактори, що впливають на поведінку».	цінність	життя людини
		ціннісна орієнтація	успішне, безпечне життя людини
		знання	сутність, зміст правил роботи групи; складники успішного життя (цінності, ціннісні орієнтації, знання, вміння, навички, якості, компетенції, компетентності особистості); сфери життя (особиста, сімейна, професійна, соціальна) людини; сутність, види, моделі життєвої позиції особистості; сутність, види потреб, бажань, способи їх

Продовження таблиці 3

1	2	3	
6	<p><i>Заняття 3.</i> «Думки, емоції та дії». <i>Заняття 4.</i> «Вчинки та їхні наслідки». <i>Заняття 5.</i> «Як працює наше мислення?». <i>Заняття 6.</i> «Сила переконань». <i>Заняття 7.</i> «Як правильно робити висновки?». <i>Заняття 8.</i> «Думай критично». <i>Заняття 9.</i> «Насамперед – першочергове». <i>Заняття 10.</i> «Думай про виграш для всіх».</p>	<p>знання</p>	<p>задоволення на різних вікових етапах життя людини; сутність, види, етапи виникнення емоцій, почуттів людини; позитивні та негативні дії, вчинки, моделі, результати поведінки особистості; сутність, види (раціональне, ірраціональне) мислення, ефективні способи їх застосування в житті людини; сутність, фактори, алгоритм, критерії формування переконань особистості; сутність, ознаки, способи критичного мислення; визначення цілей, соціальних моделей поведінки для їх досягнення, планування часу, прийняття відповідальних рішень, отримання ефективних результатів</p>
		<p>переконання</p>	<p>особиста відповідальність за ефективне керування власним життям</p>
		<p>уміння, навички</p>	<p>здійснювати самоконтроль думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки особистості; формувати позитивні переконання; визначати, реалізовувати цілі, відповідальні рішення, досягати ефективних результатів; попереджувати та конструктивно розв'язувати конфлікти; ефективно взаємодіяти та співпрацювати з людьми</p>
		<p>здатність</p>	<p>ефективно керувати власним життям</p>
	<p><i>Модуль 2.</i> <i>«Подолання агресивної поведінки».</i> <i>Заняття 1.</i> «Знайомство. Вступ до програми. Знайомство зі світом емоцій». <i>Заняття 2.</i> «Вивчайте свій гнів».</p>	<p><i>3) розвиток, формування комунікативної компетентності особистості; 4) соціальна профілактика агресивної, віктимної поведінки повнолітніх суб'єктів праці:</i></p>	
		<p>цінність</p>	<p>спілкування людини</p>
		<p>ціннісна орієнтація</p>	<p>ефективне, безпечне спілкування людини</p>
<p>знання</p>	<p>оптимальні, ефективні правила роботи групи; сутність, функції, етапи виникнення, види емоцій, почуттів людини; способи,</p>		

Продовження таблиці 3

1	2	3	
6	<p><i>Заняття 3.</i> «Керуйте тілом».</p> <p><i>Заняття 4.</i> «Пускові механізми гніву».</p> <p><i>Заняття 5.</i> «Спостереження за думками».</p> <p><i>Заняття 6.</i> «Способи вираження гніву».</p> <p><i>Заняття 7.</i> «Наслідки гніву».</p> <p><i>Заняття 8.</i> «Як запобігти конфлікту?».</p> <p><i>Заняття 9.</i> «Конструктивне вираження емоцій».</p> <p><i>Заняття 10.</i> «Навички спілкування».</p> <p><i>Заняття 11.</i> «Як думати критично, щоб вчиняти раціонально?».</p> <p><i>Заняття 12.</i> «Підтримка на шляху до цілі».</p>	<p>знання</p>	<p>наслідки прояву емоцій, почуттів людини; сутність, ознаки, причини, етапи, методи попередження та подолання стресу людини; сутність, ознаки, причини, види, наслідки агресивної поведінки повнолітніх осіб; стратегії поведінки (конкуренція, уникнення, пристосування, компроміс, співробітництво), умови їх ефективного застосування у конфліктних ситуаціях і спілкуванні з людьми; алгоритм поетапної зміни агресивної, конфліктної поведінки на відповідальну, безпечну, соціальну поведінку повнолітніх осіб; методи саморегуляції думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки особистості; сутність, види, прийоми ефективного спілкування з людьми та активного слухання співрозмовників; алгоритм ефективного розв'язання ситуацій, визначення життєвих перспектив, цілей, результатів</p>
		<p>переконання</p>	<p>особиста відповідальність за власні емоції, почуття, переконання, поведінку</p>
		<p>уміння, навички</p>	<p>здійснювати саморегуляцію думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки; відповідально, безпечно поводитися; попереджувати, конструктивно розв'язувати конфлікти, спілкуватися з людьми</p>
		<p>здатність</p>	<p>управляти власними думками, емоціями, почуттями, переконаннями, поведінкою; відповідально, безпечно поводитися, ефективно спілкуватися з людьми; визначати та досягати цілі, розв'язувати життєві ситуації</p>

1	2	3	
6	<p>Модуль 3. «Попередження вживання психоактивних речовин». <i>Заняття 1.</i> «Знайомство. Вступ до програми. Здоров'я та звички». <i>Заняття 2.</i> «Що таке залежність?». <i>Заняття 3.</i> «Причини та наслідки вживання психоактивних речовин». <i>Заняття 4.</i> «Як зменшити шкоду?». <i>Заняття 5.</i> «Долай стреси тверезо». <i>Заняття 6.</i> «Що мотивує до змін? Цілепокладання». <i>Заняття 7.</i> «Аналіз поведінки, пов'язаної зі вживанням ПАР». <i>Заняття 8.</i> «Навички контролю над провокуючими ситуаціями». <i>Заняття 9.</i> «Розірви коло «стимул – думка – потяг – вживання»». <i>Заняття 10.</i> «Як сказати «Ні»?». <i>Заняття 11.</i> «Поліпшуємо самопочуття та розвиваємо здорове мислення». <i>Заняття 12.</i> «Мережа підтримки». <i>Заняття 13.</i> «Зміни – рух по спіралі вгору».</p>	<p>5) розвиток, формування здоров'язберігальної, правової компетентності особистості; 6) соціальна профілактика адиктивної, віктимної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації:</p>	
			<p>цінність</p>
		<p>ціннісна орієнтація</p>	<p>розвиток, збереження, зміцнення, відновлення здоров'я людини</p> <p>знання</p> <p>вдосконалення правил роботи групи; сутність, складники, фактори (позитивні, негативні), що впливають на здоров'я, життя особистості; сутність, види, причини, наслідки вживання людиною психоактивних речовин (ПАР); сутність, етапи формування адиктивної поведінки та залежності людини від вживання ПАР; етапи лікування залежності від вживання ПАР та реабілітації людини; правові норми, правила, що спрямовані на попередження поширення ПАР в Україні та види відповідальності особи за їх порушення; способи інфікування ВІЛ, гепатитом при вживанні ПАР людиною; сутність, стратегії, принципи зменшення шкоди при вживанні ПАР людиною; сутність, ознаки, методи попередження та подолання стресу людиною без вживання ПАР; алгоритм поетапної зміни адиктивної поведінки на відповідальну, безпечну, соціальну поведінку людини; вплив об'єктивних, суб'єктивних факторів на поведінку людини щодо вживання ПАР; соціальна мережа ефективної підтримки та спілкування повнолітніх осіб у складних життєвих обставинах</p>

Закінчення таблиці 3

1	2	3	
6		переконання	особиста відповідальність за здоров'я, поведінку, керування власним життям
		уміння, навички	здійснювати саморегуляцію думок, емоцій, почуттів, переконань, поведінки; відповідальної, безпечної поведінки щодо здоров'я та життя особистості
		здатність	розвивати, зберігати, зміцнювати, відновлювати здоров'я особистості; ефективно управляти власними думками, емоціями, почуттями, переконаннями, поведінкою; відповідально, безпечно поводитися в різних ситуаціях
7.	<i>Форми реалізації технології</i>	Групові форми соціальної профілактики девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації: тренінг, тренінгові заняття	
8.	<i>Методи реалізації технології</i>	Методи соціальної профілактики девіантної поведінки повнолітніх суб'єктів пробації: бесіда, інформаційне повідомлення, мозковий штурм, дискусія, переконання, приклад, робота в малих групах, метод вправ, кейс-метод	
9.	<i>Тривалість реалізації технології</i>	Тридцять п'ять занять тривалістю 120 хвилин із періодичністю 1–2 рази на тиждень упродовж року	
10.	<i>Навчально-методичне забезпечення технології</i>	<p>1. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Суvalo. Київ, 2019. 122 с. URL: https://drive.google.com/file/d/13562UQrJ3bHrIYsI8GaCnDMo8SL5HPHl/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>2. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 154 с. URL: https://drive.google.com/file/d/17gXC8VMqHNOZsSsREhhwIDgdvtJ0MK1G0/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>3. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Т. Журавель, А. Карачевський, Л. Мельник, Г. Скіпальська, Н. Строева. Київ, 2019. 168 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1kGGRKwNIHgzf8kVZysOSdYtYGpownP6n/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>4. Робочий зошит до пробаційної програми для дорослих «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Л. Мельник, Н. Строева. Київ, 2019. 66 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1B-edNIZ4csn2hn3UDYfPkNArovPM3-Zr/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>5. Робочий зошит до пробаційної програми для дорослих «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 74 с. URL: https://drive.google.com/file/d/17zDW8j9LP3Xfo6Eр--5pf6ue9mtgf8G0/view (дата звернення: 22.02.2022).</p> <p>6. Робочий зошит до пробаційної програми для дорослих «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Л. Мельник, Н. Строева. Київ, 2019. 98 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1HXJVVVsEeSqged_8WwV4FN3C5DKGBc3CC/view (дата звернення: 22.02.2022).</p>	

ВИСНОВКИ

Ефективна реалізація технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації залежить від урахування таких умов:

1) представлення та знайомство суб'єктів і об'єктів реалізації технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації;

2) презентація назви, мети, завдань, структури, змісту, форм, методів, засобів, тривалості реалізації технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації;

3) прийняття правил і створення оптимальних умов для ефективної роботи учасників тренінгу;

4) вивчення рівня сформованості компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) учасників цільових груп на початковому, основному, завершальному етапах;

5) проведення діагностики рівня сформованості девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації на початковому, основному, завершальному етапах;

6) врахування соціально-демографічних (вік, стать, місце проживання, здобуття освіти, працевлаштування, освітні, професійні кваліфікації, сімейний статус, складні життєві обставини) особливостей учасників цільових груп;

7) оптимальна кількість учасників тренінгових груп 6–12 осіб;

8) ефективне й оптимальне проведення тренінгу, тренінгових занять³⁷, застосування методів, прийомів, засобів соціального виховання особистості³⁸ та соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації;

9) дотримання часу початку та завершення, тривалості, періодичності проведення тренінгових занять;

---

³⁷ Sushyk Nataliia. Competent approach to realization of technology of social education of personality. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes*: monograph / edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. P. 908-909, 1219. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf> (дата звернення: 22.02.2022).

³⁸ Sushyk Nataliia. Competent approach to realization of technology of social education of personality. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes*: monograph / edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. P. 914-916, 1219. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf> (дата звернення: 22.02.2022).

10) навчально-методичні засоби для індивідуальної роботи учасників цільових груп;

11) приміщення, що дозволяє оптимально розмістити учасників тренінгових груп;

12) стільці для учасників та ведучого (-их) мають бути розташовані по колу, за межами якого мають знаходитися столи для роботи міні-груп;

13) місця учасників мають бути мобільними, столи та стільці доступними для переміщення;

14) освітлення, температура повітря у приміщенні мають бути комфортними для учасників цільових груп³⁹;

15) ноутбук, проектор, екран, дошка та маркери для записів.

АНОТАЦІЯ

У розділі монографії визначено сутність, структуру, зміст компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) особистості; сутність, види, етапи формування девіантної (агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації. Охарактеризовано види соціальної профілактики (первинна, вторинна, третинна; спеціальна, індивідуальна) девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації. Обґрунтовано сутність, особливості технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації: 1) поліфункціональні; 2) стандартизовані; 3) концептуальні; 4) універсальні; 5) цілеспрямовані; 6) комплексні; 7) модульні; 8) групові; 9) діагностичні; 10) інтерактивні. Мета розділу монографії – визначити об'єкт, суб'єкт, мету, завдання, структуру, зміст, форми, методи, тривалість, умови ефективної реалізації технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації. Об'єктом технологій є неповнолітні, повнолітні суб'єкти пробації. Суб'єктами реалізації технологій є куратори пробаційних програм для неповнолітніх, повнолітніх осіб, фахівці із соціальної роботи, соціальні педагоги, інші надавачі соціальної послуги профілактики. Мета та завдання технологій, спрямовані на розвиток, формування компетентностей (життєвої, здоров'язберігальної, правової, комунікативної) особистості; соціальну профілактику девіантної

---

³⁹ Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Сувало. Київ, 2019. С. 8. URL: <https://drive.google.com/file/d/13562UQrJ3bHrYsl8GaCNdMo8SL5HPhI/view> (дата звернення: 22.02.2022).

(агресивної, адиктивної, делінквентної, віктимної) поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації. Структура та зміст технологій складаються з трьох модулів: 1) «Зміна прокримінального мислення»; 2) «Подолання агресивної поведінки»; 3) «Попередження вживання психоактивних речовин». Форми реалізації технологій – тренінг, тренінгові заняття. Методи реалізації технологій: бесіда, інформаційне повідомлення, мозковий штурм, дискусія, переконання, приклад, робота в малих групах, метод вправ, кейс-метод. Тривалість реалізації технологій передбачає проведення тридцять трьох (для неповнолітніх осіб) та тридцяти п'яти (для повнолітніх осіб) занять відповідно по 90 (120) хвилин із періодичністю 1–2 рази на тиждень упродовж року. Визначено п'ятнадцять умов ефективної реалізації технологій соціальної профілактики девіантної поведінки неповнолітніх, повнолітніх суб'єктів пробації.

Література

1. Sushyk Nataliia. Competent approach to realization of technology of social education of personality. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes* : monograph / edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. P. 893–916, 1219. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf> (дата звернення: 22.02.2022).
2. Берковиц Л. Агрессия : причины, последствия и контроль. Санкт-Петербург : Прайм-Евроник, 2002. 510 с.
3. Бовть О. Б. Проблеми шкільної віктимізації та її запобігання. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 4. С. 105–116.
4. Вакуліч Т. М. Психологія віктимної поведінки : навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2009. 152 с.
5. Державний стандарт соціальної послуги профілактики : наказ Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#n202> (дата звернення: 22.02.2022).
6. Інструкція про порядок організації та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України 15.05.2009 № 354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0495-09#Text> (дата звернення: 22.02.2022).
7. Личко А. Е., Битенский В. С. Подростковая наркология : руководство. Ленинград : Медицина, 1991. 304 с.
8. Лютий В. М. Соціальна профілактика негативних явищ як напрям соціальної роботи з дітьми та молоддю. Профілактика ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед вихованців притулків для

неповнолітніх : збірка інформаційних, методичних, ілюстративних матеріалів для спеціалістів / за заг. ред. Т. В. Журавель, Т. Л. Лях; авт.-упор. : О. В. Безпалько та ін. Київ, 2004. С. 5–8. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3489/1/T_LYAKH_T_ZHURAVEL_O_VINOGRADOVA_O_BEZPALKO_V_LYTIY_PVSTRPSVPDN_KSP&S_R_IL.PDF (дата звернення: 22.02.2022).

9. Лютий В. П. Теоретичні підходи до проблеми попередження протиправної поведінки у підлітковому віці. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та української молоді* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д. Г., 2009. Вип. 13. Кн. 2. С. 13–22.

10. Методичний посібник до пробачійної програми для дорослих «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Сувало. Київ, 2019. 122 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/13562UQrJ3bHr1Ys18GaCNdMo8SL5HPhI/view> (дата звернення: 22.02.2022).

11. Методичний посібник до пробачійної програми для дорослих «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 154 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/17gXCBMqHN0ZsSsREhhwIDgdvtJ0MK1G0/view> (дата звернення: 22.02.2022).

12. Методичний посібник до пробачійної програми для дорослих «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Т. Журавель, А. Карачевський, Л. Мельник, Г. Скіпальська, Н. Строева. Київ, 2019. 168 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1kGGRKwNIHgzf8kBZysOSdYtYGpwmP6n/view> (дата звернення: 22.02.2022).

13. Методичний посібник до пробачійної програми для неповнолітніх «Зміна прокримінального мислення» / автори-упорядники : Т. Журавель, Л. Мельник, К. Новохатня, Н. Строева, О. Сувало. Київ, 2019. 138 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1fQqy9dxqDbKSYWpb7rImlMtLBWNMoEph/view> (дата звернення: 22.02.2022).

14. Методичний посібник до пробачійної програми для неповнолітніх «Подолання агресивної поведінки» / автори-упорядники : Л. Мельник, К. Пуха, Т. Журавель. Київ, 2019. 134 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1os5jjFchnoPTqhOBWfAvWxueBlxNTHDdp/view> (дата звернення: 22.02.2022).

15. Методичний посібник до пробачійної програми для неповнолітніх «Попередження вживання психоактивних речовин» / автори-упорядники : Т. Журавель, А. Карачевський, Л. Мельник, Г. Скіпальська, Н. Строева. Київ, 2019. 138 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1aKA6ZgduVk3r24pM_6pUA8uD-GJ1qpAn/view (дата звернення: 22.02.2022).

16. Овчарова Р. В. Справочная книга соціального педагога. Москва : ТЦ «Сфера», 2001. 480 с.

17. Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF#n9> (дата звернення: 22.02.2022).

18. Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1797/5. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=118 (дата звернення: 22.02.2022).

19. Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1798/5. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=118 (дата звернення: 22.02.2022).

20. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України 15 лютого 1995 р. № 62/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.02.2022).

21. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 22.02.2022).

22. Сушик Н. Соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 1. С. 83–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2018_1_21 (дата звернення: 22.02.2022).

23. Сушик Н. Соціально-педагогічна профілактика віктимної поведінки підлітків : теоретичний аспект. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 1(85). С. 38-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2016_1_12 (дата звернення: 22.02.2022).

Information about the author:

Sushyk Nataliia Stepanivna,

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Social Pedagogy
and Pedagogy of Higher School
Lesya Ukrainka Volyn National University
13 Voli Avenue, Lutsk, 43025, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-9878-9115